

نگاهی به اولین پاساژ خیابان خسروی
که تبدیل به بورس لوازم خرازی شد

پاساژ جواد، پاخور خیاط‌های شهر

تغییر ماهیت پاساژ جواد

شهرت پاساژ جواد به طبقه همکف گره خورده است؛ در این طبقه، مغازه‌های خرازی، با قفسه‌هایی مملو از دکمه، زیپ، روبان، تورهای رنگارنگ و قرقره‌های نخ، تصویری آشنا و نوستالژیک می‌سازند. صدای باز و بسته شدن کشوهای فلزی یا چوبی، گفت‌وگوی کوتاه فروشنده و مشتری و خش خش کیسه‌های پلاستیکی، ریتم همیشگی این طبقه را شکل می‌دهد؛ آهنگی که در این سال‌ها تغییر چندانی نکرده است. با اینکه ویتترین مغازه‌ها شلوغ است، نظم خاص خود را دارند؛ نظمی که تنها صاحب مغازه از آن سر در می‌آورد.

حمید نجف‌زاده از کسبه قدیمی بازار جواد^(۱) است که از سال ۱۳۶۵ در این بازار فعالیت می‌کند. او درباره شکل‌گیری این مجموعه می‌گوید: بازار جواد^(۲) در سال ۱۳۵۴ ساخته شد. اما تا حدود دو سال پس از آن، به طور کامل به بهره‌برداری نرسیده بود. در آن زمان، تنها مغازه‌های یک راهرو در طبقه همکف فعال بودند. به گفته او، در سال‌های ابتدایی، بیشتر واحدهای پاساژ به بوتیک و فروش پوشاک اختصاص داشت؛ این موضوع به ماهیت خیابان خسروی مربوط بود، خیابانی که به عنوان بورس خرید لوازم عروس و داماد شناخته می‌شد. نجف‌زاده توضیح می‌دهد: در کنار این مغازه‌ها، واحدهایی برای فروش آینه و شمعدان، لوازم آرایشی، عکاسی و حتی فروش نوار کاست به صورت پراکنده در پاساژ وجود داشت.

او ادامه می‌دهد: از اوایل دهه ۷۰ و با رونق گرفتن بازارهای جدید شهر مانند آزادشهر و جنت به عنوان مراکز اصلی پوشاک، بسیاری از مغازه‌داران پاساژ جواد^(۳) یا واحدهای خود را واگذار کردند و به این بازارها رفتند. یا با تغییر شغل، به سمت فروش لوازم خرازی روی آوردند.

اولین پاساژ خیابان خسروی

تقریباً همه کسبه پاساژ، احمد عزتیان را می‌شناسند؛ کاسبی که از نخستین مغازه‌داران این بازار به شمار می‌رود. او در سال ۱۳۵۶، درست دو سال پس از افتتاح پاساژ جواد، با پرداخت ۲۰۰ هزار تومان صاحب یک باب مغازه در این مجموعه شد. هر چند این پاساژ در سال ۱۳۵۹ به صورت رسمی افتتاح شد. عزتیان درباره آن روزهای می‌گوید: برای آن زمان، ۲۰۰ هزار تومان مبلغ زیادی بود؛ با همین پول می‌شد چهار مغازه در بازار رضا^(۴) یا دو مغازه در میدان شهدا خرید. اما چون اینجا اولین پاساژ خیابان خسروی بود و رونق زیادی داشت، قیمت‌ها بیشتر بود. او توضیح می‌دهد: ابتدا مغازه فروش لباس مردانه داشتم، اما حدود ۱۰ سال بعد، شغلم را به لوازم خرازی تغییر دادم. بیشتر مغازه‌ها به همین سمت رفته بودند و دیگر مشتری خرید لباس کم شده بود.

این کاسب قدیمی، خاطرات زیادی از سال‌های ابتدایی فعالیت پاساژ در ذهن دارد. او به روزهای پراشتهاب انقلاب اسلامی اشاره می‌کند: در بحبوحه انقلاب، وقتی در خیابان خسروی تظاهرات می‌شد، مأموران شاه، گاز اشک‌آور به داخل پاساژ پرت می‌کردند، چون بعضی از مردم به مغازه‌های پاساژ پناه می‌آوردند. وقتی هر روز در خیابان خسروی تظاهرات بود، پاساژ را تعطیل کردیم. به گفته او، بارها پیش می‌آمد که مغازه‌داران با دیدن افراد زخمی، آن‌ها را با خود روهای شخصی خود به بیمارستان هفده شهریور یا امام رضا^(۵) منتقل کنند؛ خاطرات او نشان می‌دهد پاساژ جواد، در کنار فضایی اقتصادی، محل رخداد، بخشی از تاریخ اجتماعی شهر نیز بوده است.

مشتریان وفادار

به آرامی پشت و پشتم می‌زنند و نگاهش را از قفسه‌ای به قفسه دیگری می‌دوزد. انگار دنبال وسیله خاصی می‌گردد. زهرآهشی، خیاط ساکن شهر سرخس، هر بار که به مشهد می‌آید، بدون استثنا سری به پاساژ جواد می‌زند؛ هر دو هفته یک بار که برای دیدن خانواده به مشهد می‌آید، حتماً به اینجا سری می‌زند تا خریدهای مورد نیاز را انجام دهد. او ادامه می‌دهد: حدود بیست سال است به خاطر شغل همسر از مشهد رفته‌ام، اما پاساژ جواد از دهه ۷۰ که با آن آشنا شدم، هیچ تغییری نکرده است. بسیاری از خیاط‌های مشهدی، با اینکه می‌توانند از بازارهای جدیدی مثل آزادشهر، بازار مولوی و حتی مغازه‌های کوچک محلی خرید کنند، هنوز هم به اینجا می‌آیند.

زهرآهش، بهترین ویژگی پاساژ جواد را کامل بودن و تنوع کالاها می‌داند: هر چیزی که بخواهید، همین‌جا پیدا می‌شود. نیازی نیست چندین مغازه در شهر را بگردید؛ پاساژ جواد انگار همه لوازم خرازی را در یک نقطه جمع کرده است.

نجمه موسوی‌زاده با گذشت بیش از نیم قرن از عمرش، هنوز در خاطره مشهودی‌ها حضور پررنگ وزنده‌ای دارد. «پاساژ جواد»، در خیابان خسروی یا همان شهید دایلمه، سال‌هاست که به عنوان یکی از مراکز اصلی و بورس لوازم خرازی شناخته می‌شود؛ جایی که هنوز هم هر کس به دنبال وسایل خرازی باشد، اولین نامی که به ذهنش خطور می‌کند، همین پاساژ است.

در میان مردم به نام «پاساژ جواد»، شهرت دارد و روی تابلو سفیدرنگ ورودی که چند سالی است نصب شده، عنوان «مجمع تجاری بازار جواد^(۶)» به چشم می‌خورد. این بازار سه طبقه ۱۸۰ مغازه دارد که طبقه همکف به مغازه‌های خرازی اختصاص داده شده است. طبقه منفی یک محل فعالیت گل‌دوزهاست و در طبقه مثبت یک، کارگاه‌های طلاسازی مشغول به کارند.

در همان نگاه اول می‌توان دریافت که اینجا شباهتی به مجتمع‌های تجاری امروزی ندارد. خبری از آسانسور نیست و پله برقی هم خاموش است. در دو طبقه دیگر مغازه‌ها همچنان همان حال و هوای نیم قرن پیش را حفظ کرده‌اند: درهای شیشه‌ای با قاب‌های آلومینیومی یا آهنی و کرکره‌هایی قدیمی که سال‌هاست تغییر نکرده‌اند. تنها در طبقه همکف، آن هم به طور محدود، تغییرات کمی در ظاهر برخی مغازه‌ها دیده می‌شود.

راه پله‌های بازار نیز با پله‌هایی قدیمی و بلندتر از حد معمول، حال و هوایی متفاوت دارد؛ پله‌هایی با سطح موزائیکی که انگار در قاب زمان جا مانده است و هر قدم روی آن‌ها، رفت‌وآمد نسل‌های گذشته را به یاد می‌آورد. با این حال، این بازار با همه سادگی و قدمتش، هنوز هم یکی از نشانه‌های زنده بازارهای قدیمی شهر در محله جنت است.

